

СЕКЦІЯ 12.
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА,
КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

Бойко Марія Геннадіївна
студентка 1-го курсу магістратури
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ
ВОЛІ: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ**

На сьогодні в нашій країні понад 1500 осіб засуджено до довічного позбавлення волі (далі – ДПВ). Україна є рекордсменом в Європі за кількістю осіб, до яких застосовано це покарання, але на рівні національного законодавства не передбачено жодного ефективного механізму для їх звільнення. Дуже часто навіть досвідчені юристи вважають, що виключно особливо небезпечні та серійні злочинці відбувають вказаний вид покарання. Аналіз вироків вітчизняних судів свідчить про існування великої кількості схожих, подібних за змістом злочинів, але в результаті одних – покарання визначається певним строком, а інших – довічним. Саме це змушує серйозно замислитись не лише про можливість дострокового звільнення таких осіб, а й про справедливість самих вироків.

Статистика демонструє, що чисельність довічно ув'язнених осіб (без урахування тимчасово окупованих територій) станом на 1 січня 2018 року становила 1572 особи, з них 22 жінки. У порівнянні з 2017, кількість таких в'язнів зменшилась на 7 осіб, це свідчить про усвідомлення судами всієї серйозності такого покарання та можливих наслідків.

Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, який є органом Ради Європи, у своїй доповіді щодо

візиту в Україну у 2016 році вказав на відсутність реалістичної перспективи звільнення від ДПВ, як того вимагає Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у статті 3 (заборона катувань та інших видів неналежного поводження чи покарання). Досвід багатьох країн підтверджує, що особа, засуджена до ДПВ, має право на перспективу в подальшому зменшити своє покарання, знати, коли і на яких підставах може бути розглянуто питання про її дострокове звільнення [1, с. 27]. Запобігання неналежному поводженню та покаранню є однією зі складових превентивного (запобіжного) призначення сучасного правового регулювання [2, с. 25].

Європейський суд з прав людини у справах «Вінтера (Vinter) та інші проти Сполученого Королівства» та «Трабелсі (Trabelsi) проти Бельгії» зазначив, що право на розгляд питання про дострокове звільнення в таких випадках не означає, що в результаті особу обов'язково звільнять, а лише допускає можливі ситуації, коли під час відбування покарання така особа змінилася настільки, що більше немає обґрунтованих підстав для її подальшого тримання.

В Україні вже були випадки звернень з клопотаннями про звільнення на підставі згаданих рішень ЄСПЛ. Але відмова судів мотивується тим, що після відбуття 20 років, ДПВ може бути замінене на 25 років, шляхом помилування, а також наголошують на відсутності дієвого механізму звільнення. Навіть незважаючи на положення статті 27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів, які передбачають, що Україна не може використовувати внутрішнє (національне) право для обґрунтування неможливості виконання міжнародного договору, суди нехтують цими приписами.

Комісія з питань помилування при Президентові України часто відмовляє у помилуванні таким засудженим, навіть не повідомляючи про мотиви своїх рішень. ЄСПЛ у справі «Ласло Магяр (László Magyar) проти Угорщини» прямо визнав, що інститут помилування президентом не є достатнім для дотримання статті 3 вищезазначеної Конвенції.

Побувають думки навіть про впровадження тимчасового мораторію на призначення ДПВ, аж до моменту створення реалістичного механізму дострокового звільнення. І така точка зору вбачається найбільш доцільною та гуманною в сучасних умовах.

Правозахисники роками вивчають справи таких осіб і стверджують, що частина з них відбувають покарання за злочини, які вони навіть не скоювали. Як приклад, Харківська правозахисна група вивчила 20 справ, за якими близько 3-4% довічно ув'язнених – не винні, а близько 20%, за їхнім дослідженням, відбувають покарання, яке не відповідає тяжкості вчинених злочинів. Вивчення подібних справ триває місяцями, а то й роками, правозахисники досліджують кожну деталь і тільки потім роблять висновки, чи винен засуджений [3].

У ВРУ зареєстровано Законопроект № 7337, який передбачає можливість умовно-дострокового звільнення довічно ув'язнених. Відповідно до нього, після 10-ти років відбування покарання такі особи можуть подати звернення і через 15 років вийти на волю. Головна умова – щоб за ці роки довічно ув'язнений показав якісні зміни своєї особистості [4]. Ще один проєкт Закону № 2033а наголошує на забезпеченні окремим категоріям засуджених осіб права на правосудний вирок [5].

Отже, застосування заміни покарання та умовно-дострокового звільнення від ДПВ могло б стати одним із можливих шляхів виправлення судових помилок вже в процесі виконання покарань. Та маючи всі раціональні аргументи, реальність вказує на зворотнє, суди та уповноважені органи не хочуть брати на себе відповідальність за такі рішення.

Список використаних джерел

1. Paragraph 40, Report to the Ukrainian Government on the visit to Ukraine carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment from 21 to 30 November 2016 (CPT/Inf (2017) 15) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/16808d2c2a>
2. Батан Ю.Д. До питання про місце превенції у правовому регулюванні / Ю.Д. Батан // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2017. – № 10. – С. 25-31.
3. Діденко А. А. Довічне ув'язнення: європейські стандарти і українська практика [Електронний ресурс] / А. А. Діденко. – Режим доступу: <http://khpg.org/files/docs/1522764136.pdf>
4. Про пенітенціарну систему: Проект Закону № 7337 від 24.11.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62965

5. Про внесення змін до КПК України (щодо забезпечення окремим категоріям засуджених осіб права на правосудний вирок): Проект Закону №2033а від 05.06.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55494
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Черкасов С. В.

Григорчак Діана Володимирівна, Куля Володимир Сергійович
студенти 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

КРИМІНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИ БІЛОКОМІРЦЕВОГО ЗЛОЧИНЦЯ

На сьогоднішній день багато праць вчених присвячено дослідженню економічної злочинності та особи економічного злочинця, але питання щодо кримінологічної характеристики особистості білокомірцевого злочинця залишається малодослідженим та дискусійним. Актуальність даного дослідження обумовлюється тим, що з розвитком економіки у XXI столітті активно з'являються нові типи злочинців, такі як «білокомірцеві». Це зумовило збільшення кількості економічних злочинів, великій частині яких не надається значна увага практиків та теоретиків. Ключовим елементом кримінологічної характеристики білокомірцевої злочинності є особи, котрі вчиняють дані злочини, саме тому їм повинна приділятися значна увага і більш ретельне дослідження. До того ж, ефективне кримінологічне дослідження особистості білокомірцевого злочинця є важливим засобом запобігання злочинній економічній діяльності. Дослідженням даного питання в кримінально-правовому, кримінологічному та криміналістичному аспектах займалися такі вчені: А.М. Бойко, В.О. Глушков, В.Є. Емінов, О.М. Джу́жа, В.В. Коваленко, Н.Ф. Кузнецова, В.В. Лисенко, О.М. Литвинов, В.С. Мацишин, М.І. Мельник, Є.Л. Стрельцов, В.Є. Тацій, С.В. Якімова та інші.

Вперше визначення білокомірцевого злочинця було надано кримінологом Едвіном Сатерлендом в 1940-х роках, де він визначив,